

UOT 82-01

İLƏHİ EŞQİN “NƏSİMİ”

MÜRSƏLİYEVA XƏYALƏ MUĞAMAT qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, f.f.d., baş müəllim

murseliyeva.xeyale@mail.ru

Açar sözlər: hürufilik təlimi, ilahi eşq, keçici eşq, həqiqi eşq, eşq haqqı

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Böyük Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyinin qeyd olunması haqqında” 15 noyabr 2018-ci il tarixli Sərəncamında deyildiyi kimi: “Nəsimi dünya poeziyasının ən kamil nümunələri sırasında diqqətəlayiq yer tutan əsərlərində daim insanın əzəmətini, insani məhəbbəti və şəxsiyyətin azadlığını tərənnüm etmişdir. Anadilli şeirin humanist ideyalarla, yeni məzmun, deyim tərzü və bədii lövhələrlə daha da zənginləşməsində unudulmaz şairin misilsiz xidmətləri vardır”. Azərbaycan Respublikasında 2019-cu ilin “Nəsimi ili” elan edilməsi də dahi sənətkarın sənətinə verilən böyük qiymətin ifadəsidir.

Azərbaycan xalqının mənəviyyat xəzinəsində öz layiqli yerini tutan, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində fəlsəfi poeziyanın banisi kimi şərəfli bir mövqeyi olan Seyid İmadəddin Nəsimi yaşadığı dövrdə lazımınca dərk edilmədiyindən çox əziyyət və məşəqqətlərə dözən şəxsiyyətlərdən biri olmuşdur. Şairin əsərlərinin tədqiqi göstərir ki, onun əsərlərində, bir qayda olaraq kamil insan konsepsiyası təqdim edilir və eyni zamanda insanı alçaldan müharibələrə, bəzi ziyankar, məsləksiz din xadimlərinə kəskin etiraz ifadə olunur. Dövründə çoxları tərəfindən qəbul olunmayan Nəsimini indi dünya poeziyasının ən kamil sənətkarlarından biri hesab edirlər.

Üç dildə yazıb-yaratmış şairlərimizdən olan Nəsiminin söz sənətkarlığında yetişdiyi zirvənin göstəriciləri onun türk və fars dillərində olan iki “Divan”ıdır. Şairin ərəbcə “Divan”ı olması barədə məlumatlara rast gəlinə də, hələlik əlimizdə olan onun farsca “Divan”ına daxil edilən bir neçə ərəbcə şeiri və hər iki “Divan”ındakı müləmmələrdə yer verilən ərəbcə beytləridir.

Şairin yaşadığı dövrün ictimai-siyasi rejiminin bütün maneələrinə baxmayaraq, doğma Azərbaycan dilində yazması, Azərbaycan ədəbi dilini, şeir dilini zirvələrə qaldırması, öz mütərəqqi fikirlərini yüksək bədii dillə ifadə etməyi bacarması şairin adının öz vətənindən çox-çox uzaqlarda, bütün Yaxın Şərqdə şöhrətlənməsinə səbəb olmuşdur. Mütəfəkkir şair ədəbiyyat tariximizdə İzzəddin Həsənoğlu və Qazi Bürhanəddindən sonra anadilli şeirin böyük ustadlarından biri hesab edilir.

Təxəllüsü ilə səyahətlərdə keçən ömrü bir həmahənglik yaradan Nəsimi səhər mehi kimi bir yerdə qərar tuta bilməmişdir. Belə ki, şairin “Nəsimi” təxəllüsü “nəsim” sözündən alınmadır. Ərəb dilində “nəsim” kəlməsi ilə səba yeli, səhər mehi bildirilir. “Nəsimi” deyəndə səhər mehi içrə yaşayan, kökü, şəcərəsi səhər mehinə bağlı olan adam başa düşülür. Və bundan əlavə önəmli sayılacaq başqa bir çalar: müsəlman mədəniyyəti şəbəkəsində insan ruhunun təbiəti meh kimi, hava axını kimi təsəvvürə gətirilir.

Şairin müxtəlif niyyətlər ilə üz tutduğu ölkə və şəhərlərin təxmini siyahısı belədir: Şiraz, İsfahan, Bursa, Bakı, İraq (eləcə də Bağdad), Rum, o cümlədən Maraş, Ankara, Toqat, Əntəp (indiki Qaziantep), Ərzincan (Kəmax qalasına xitabı bunu təsdiqləyir) və nəhayət, şairin sonuncu “duracaq yeri” (Nəsimi) olan Hələb. Ərəbcə mənbələrdə Nəsiminin Hələbdə hürufi şeyxi kimi fəaliyyəti barədə verilən bilgilər onun öz əsərlərində təsdiqini tapır:

Əzəldən piri-eşqin sərvariyiz,

Təriqi-əhli-Fəzlin rəhbəriyiz. [4, s.132]

Valiyi-əhd oldun, ey Seyyid, zi fəzli-ləmyəzəl,

Gör nə der vali: “Budur, “vallahı-aləm bissəvab”. [6, s.21]

İnsana münasibətin ucalığı Hürufilik təliminin canıdır. Bu təlimi dərk edən Vətəninə, ailəsinə, böyüyünə bağlı olar. Bu bağlılıq Vətəni qibləyə çevirər. Nəsimi insana qibləni və cənnəti öz yurdunda axtarmağı məsləhət görür:

*Kəbə üzündür, ey sənəm, üzünədir sücudumuz,
Ta ki, görə bu səcdəyi narə yana həsudumuz[6,s.80]..
Nə yerdənsən, səni heç kimsə bilməz,
Məgər cənnət tək hübbülvətənsən? [6, s.162]*

Şair qəzəllərində şikayətlənir ki, ruhumuzu işğal edib özgə torpaqlarında bizə qiblə yaratdılar. Vətəninə uzaqda xoşbəxtlik axtaranlara rütbə verdilər. Ancaq bu rütbəliyərin içində Vətən sevgisi yaranmadı, İnsan sevgisi böyümədi. O, eşqdən böyük rütbə olmadığını qəzəllərində aşağıdakı şəkildə ifadə edir:

*Can ilə kim ki könlünü eşqinə qılmadı vətən,
Divə müsəlləm eylədi məmləkəti-Skəndəri. [6, s.89]*

*Silsiləsində zülfünün can vətən eylədi neçün,
Yə'ni ki, canımın yeri səhni-cinan içindədir. [6, s.271].*

*Zülfündə can qıldı vətən, hübbülvətən şərti ilə,
Mən məskənül-ərvahımı kövünü məkana verməzəm. [6, s.132].*

Şair haqqında bir-birini təkzib edən məlumatların yaranması və yayılmasında bir tərəfdən təzkirəçilərin, digər tərəfdən isə Osmanlı katiblərinin təsiri aydın duyulur. Belə ki, Osmanlı katibləri şairin əsərlərinin dilinə əl gəzdirmiş, onu daha çox "diyarbəkirli" kimi təqdim etməyə çalışmışlar. Nəsiminin izhar etdiyi mətləblərin bəzən yanlış anlaşılmasını mütəfəkkir şair özü də irəlicədən duyurdu və qəzəllərində yazırdı:

*Heç kimsə Nəsimi sözünü kəşf edə bilməz,
Bu, quş dilidir, bunu Süleyman bilir ancaq...[7, s.28].*

Nəsimidən bəhs edən məxəzlərin, demək olar ki, böyük əksəriyyətində şairin istedadına və sənətkarlığına yüksək qiymət verilmiş, o, "mərdi-vəcih, lətif və xoşkəlam" deyər təqdim edilmişdir. Orta əsr təzkirəçilərinin şairə bəslədikləri böyük rəğbət və hörməti Kəmaləddin Hüseynin "Məcalisül-üşşaq" ("Aşıqlar məclisi") əsərindən gətirilmiş bir sitatda aydın görə bilərik: "Nəsimi nəfəsindən gələn nəsimləri qoxulayan Əmir Seyid İmadəddin Nəsimi adı ilə məşhurdur. Qərib bir aşiq və xanəxərab idi. Cavanlıqda aşiq olmuş, bilikli və incə sözləri dərk edən bir adam idi... Batından zahirə çıxan nəfəs tufan kimi onun könül dənizini cuşu-xüruşə (hərəkətə) gətirdi. O dəryanın dalğalanmasından şairin hərfləri və kəlmələri cəvahir-əsrar kimi kənara dağıldı. Ayıq zahirpərəstlərin nəzəri həqiqət şahlarına layiq olan o cəvahlərə düşdükdə şairin sözünü anlamadılar, onu cəzalandırmaq istədilər. Hələbdə zahiri üləmadan bir münkir ondan soruşdu: bu cavanın üzündə nə görürsən ki, bu qədər həyəcan və məstlik göstərirsən? Cavab verdi ki, onun üzünün aynasında haqqın (Allahın) surətini görürəm. Münkir dedi: biz də o cavanı görürük, bəs nə üçün o surət bizim gözümüzdə görünmür. Şair dedi: bu dövlət quşu sizin qabiliyyətinizi özünə yuva etmədi və bu səadət quşu sizin hümmətinizin başına kölgə salmadı". Seyid Nəsimi ilə o münkir arasında bu söhbət keçdikdən sonra, şairin düşməni daha da möhkəmləndi və valinin yanına gedib, bir neçə yalan da artıraraq xəbər verdi. [10, s.228]

Təzkirələri araşdırarkən şairin edamına hökm verən ruhaninin aşağıdakı fikri ilə rastlaşırıq: "Bu elə məlumdur ki, onun qanından bir damcı hara düşsə, kəsib atmaq lazımdır. Təsədüfən şairin qanından bir damcı həmin ruhaninin barmağına sıçrayır. Camaat ondan barmağının kəsilməsini tələb etdikdə, qorxaq ruhani deyir: "Mən sözgəlişi demişəm". Bu zaman al qan içində olan şair deyir:

*Zahidin bir barmağın kəssən, dönüb həqdən qaçar,
Gör bu gerçək aşiqi sərpa soyarlar, ağrımaz. [6, s.8]*

Qeyd edək ki, Azərbaycanda ilk dəfə Nəsiminin “Divan”ı 1926-cı ildə Salman Mümtaz tərəfindən nəşr edilmişdir. Bu “Divan”da keçmiş Türkiyə nəşrlərindəki mövcud bəzi nöqsanların təkrar edilməsinə baxmayaraq, mükəmməlliyi, mətnlərin doğruluğu etibarilə əvvəlki nəşrlərdən xeyli fərqlənir.

Nəsiminin hələ ancaq doğma dilimizdə qələmə aldığı divanda “ənəlhəq” ifadəsinin 60 yerdə işləndiyini müşahidə edirik:

*Sirri-ənəlhəq söylərəm aləmdə, pünhan gəlmişəm,
Həm həq derəm, həq məndədir, həm xətimi-insan gəlmişəm.* [7, s. 23]

*Eylədi çün bu Nəsimi faş ənəlhəq sirrini,
Dönmədi, eşqin yolunda əhdü peyman göstərər.* [7, s. 145]

Şairin ömrünün faciəli şəkildə bitməsini alimlərin əksəriyyəti məhz bu ifadə ilə əlaqələndirirlər. Buna görə də ayrı-ayrı müəlliflər “ənəlhəq” ifadəsi üzərində dayanmış və bu sözün semantikasını dərk etməyə, izah etməyə çalışmışlar. Hürufiliyə görə “ənəlhəq” (mən Allaham) ideyasını daşıyırdı:

“Qurani-Kərim”də tez-tez insanın Allaha dönüşü bildirilir. Buradan çıxış edərək panteistlər, o cümlədən hürufilər də belə hesab edirdilər ki, insan mütləq varlıq olan Allahdan qopmuş zərrələrdir və nəticə etibarilə son dönüş Ona olacaqdır: “O kəslər ki, onlara bir müsibət üz verdikdə: “Biz, Allaha məxsusuq və Ona da qayıdacağıq!”– deyirlər” (Bəqərə surəsi, 156-cı ayə); “Onlar dedilər: “Şübhəsiz ki, biz Rəbbimizə qayıdacağıq” (Əraf surəsi, 125-ci ayə); “Onlar dedilər: “Zərər yox, biz (onsuz da) öz Rəbbimizə qayıdacağıq” (Şuəra surəsi, 50-ci ayə); “Şübhəsiz ki, biz Rəbbimizə qayıdacağıq” (Zuxruf surəsi, 14-cü ayə)[9].

Şübhəsiz ki, Nəsimi də:

Zilli-sanidir saçın, inna ileyhür-raciun,

Qül kəfanın afitabı xoş məani göstərir [7, s.145] - beytindəki birinci misrada “inna ileyhür-raciun” (həqiqətən, biz onun tərəfinə qayıdacağıq) deyəndə məhz yuxarıdakı ayələrdə ifadə olunan fikri əsas tuturdu.

Nəsimi ilahi və mənəvi məzmununda yazdığı şeirlərində insan problemini işıqlandırmağa çalışmışdır. Şair qəzəllərində insanın gözəllik və səadətini, onun könül sərbəstliyi və mənəvi azadlığını, əqli-mənəvi yetkinliyini hər şeydən üstün tutduğunu yazmış, insanı həyatın maddi və mənəvi gözəlliklərindən layiqincə yararlanmağa səsləmişdir.

Nəsimiyə görə, eşq yalnız Allaha olmalıdır. Bunu isə yəqin əhli olan ariflər duyar. Nəsimi insanın yaradılışının mənbəyini eşqdə görür. Bəzən alimlər bunu qadın-kişi arasında olan eşqlə qarışdırır.

Nəsimi yaradıcı eşqi önə çəkən də ilahi eşqi nəzərdə tutur. Hətta bu ölməz şairin məlum yanaşmasından sonra “Eşq haqqı” ifadəsi də dillər əzbəri oldu.

*Kimin ki, eşq ilə başı əzəldən olmadı xoş,
Xoş olmasın iki aləmdə ol bəqəsiz baş.* [7, s.100]
*Aşiq ol, eşq ilə bil məntiqi-eşqin dilini,
Mö'minə Nuhi-nəcat, kafirə tufan dedilər.* [7, s.132]

Eyni zamanda İ.Nəsimi insanlara tövsiyə edir ki, hər işində Allahı gör. Haqqı, dəyərləri hər şeydən üstün tut, gələcəyini bu yöndə qur.

*Ey könül, həqq səndədir, həqq səndədir,
Söylə həqqi kim, ənəlhəq səndədir,
Nuri-mütləq, zati-mütləq səndədir.
Müşəfin hərfi mühəqqəq səndədir.* [7, s.268]

Nəsimi yaradıcılığının böyük tərbiyəvi və maarifləndirici əhəmiyyəti vardır. Bu gün gənc nəslin əxlaq tərbiyəsində Nəsimi yaradıcılığı kamil insan fəlsəfəsini oxuculara aşılayır. Bu kamillik, insan qüdrəti heyranedicə bir himn kimi səslənir. Və bu gözəllik, bu qüdrət dünyada bütün insanlara

deyil, yalnız özünü tanımış, dərk etmiş kamil insanlara xasdır. Nəsiminin əsərlərində hər kəsə özünü tanımaq yollarını göstərmək, kamil insan yetişdirmək, insanlardakı bacarıqları üzə çıxarmaq və onlara istiqamət vermək kimi ideyalar müasir pedaqoji fikrin əsas ideyaları ilə uzlaşır.

Nəsiminin insanlıq, kamil şəxsiyyət haqqında təsəvvürləri olduqca yüksəkdir. "Bulunmaz" rədifli qəzəlində şair kişilik, igidlik, xalqa sözlə deyil, əməllə xidmət etmək kimi ideyaları aşılıyır:

*Hər bihünər insafı yox, uş mənəbi tutdu,
Sahib hünərə mənəbü idrar bulunmaz,
Xəlqin əməli azdı, könül yıxıcı ögüş,
Bir xəstə könül yapıcı memar bulunmaz. [7, s.17]*

Nəsimin "Bəhrüləsrar" adlı fəlsəfi qəsidəsi bu baxımdan xüsusilə təqdirəlayiqdir. Bu əsər dərin fəlsəfi məzmununa malik olması ilə bərabər, həm də böyük tərbiyəvi əhəmiyyətli nəsihət və fikirlərlə zəngindir.

Əsərdə şair insanı özünü dərk etməyə, həyat və ölüm haqqında düşünməyə, Xəyyamyana bir ruh ilə dünyanın başdan-başa acı və şirinliklərlə dolu olduğunu dərk etməyə çağırır və göstərir ki, bütün həyatını ancaq sərvət qazanmaq uğrunda sərf edən insan əzab və əziyyətdən başqa, heç bir şeyə sahib ola bilməz.

*Bir ovuc tozdu küləklər qarşısında bu bədən,
Ömrümüz qor tək ərir hər an günəşdən, şölədən.
İnsan üçün mərifətdən özgə yoxdur bir bəzək,
Aqil insan zər üçün öz ömrünü verməz hədər. [8]*

Böyük şair insanı dünyanın zinəti, yaradıcı qüvvəsi, qüdrət və gözəllik timsalı kimi təsdiq etmək ideyasına birdən-birə gəlməmişdir. O, bütün yaradıcılığı boyu tərəqqipərvər sufi görüşlərinin qüvvətli təsiri altında yazıb yaratmış, "ilahi eşqi" din, şəriət xadimlərinin hücumlarından qorumağa çalışmışdır.

İlahi eşq, kamil insan problemi əksər sufilərdə olduğu kimi, Nəsimi fəlsəfəsinin qayəsini də təşkil edirdi. Təsəvvüfə görə, eşq özü iki yerə ayrılır: keçici (məcazi) eşq və həqiqi eşq.

Eşqin maddi və mənəvi bağları qırıldığına, insanı ancaq sevgiliyə həsr etdiyinə görə sufilər belə eşqi keçici qəbul etmiş və "məcaz həqiqətin körpüsüdür" qənaətinə gəlmişlər. Gerçək eşqi isə tanrıya bəslənən eşq hesab etmişlər. Belə eşq bütün insanlığa, bəşərə bəslənən eşqdır. Belə eşq bütün pislilikləri yaxşılığa doğru yönləndirə bilmək gücünə malikdir. Bu, islamın təməl göstərişlərindəndir. Özünü heç bir fərddən yüksək tutmamaq, hər kəsə yardım etmək, hər kəsi sevmək və sevindirmək, həqiqəti söyləmək, pisliliyi batinində dəf etmək – bütün bunlar dinimizdə yer almış müddəalardır.

Nəsimi fəlsəfi şeirlərindən fərqli olaraq, didaktik-nəsihətəməz şeirlərində müasiri olan insan, onun həyatı və məişəti haqqında düşüncələrə dalır, mücərrəd fəlsəfi düşüncələrini varlıq və insan bərasində gerçək, real mülahizələrlə əvəz edir. [5, s. 12].

Nəsimi doğru söz, həyat həqiqəti, insani keyfiyyətlər, insan qüsurları, tamah, yoxsulluq, gənc və yaşlı insan, zəhmət, zaman, qadın və bir çox başqa mövzularda deyilmiş atalar sözlərindən yaradıcılığında geniş şəkildə istifadə edərək, qəzəllərinin ideya məzmununu zənginləşdirmişdir. Şairin qəzəllərində işlənmiş bəzi hikmətli sözlərə nəzər yetirək:

*Başə keçən tacdan ötrü başdan keçər şahla soltan,
Tac sövdəsi daşımasan, başın qalxıb ərsə dəyə. [3, s.156]
"Taxt mənimdi, üstündə yatmıram, altında yatıram." [2, s.219]
Zülfü dedi: hüsn ölkəsinin şahı mənəm, mən,
Əyri oturub düz danışır, mənə, rəvadır [3, s.32]
"Əyri oturaq, düz danışaq" [2, s.111]
Xəzan gəlmiş, çəməndə gülləri pamal edib şaxta,
Xəzansız növbahar olmaz, dəyişməz pəxtini gülşən. [3, s.36]
"Bir gül ilə bahar olmaz." [2, s.58]*

*Əsil ürfan batındadır, zahiriylə oynama sən,
Bar verməyə bir ağacın zəhmətini çəkmə hədə. [3, s.158]
"Bar verməyə ağacı kəsəllər." [1, s.68]
Göz yumar zahid sənün hüsnü-cəmalın nuruna,
Bəllidir, kor gözdə olmaz nuri-xurşidə tavan. [3, s.60]
"Kor gözdən yaş ummaq olmaz." [1, s.258]
Məni ucuz tapdın, qoymadın qiymət,
Olmaz ucuz malın dəyəri, əlbət. [3, s.161]
"Ucuz ətin şorbəsi olmaz." [1, s.393]
Öz gözündə tiri qoyub, özgə gözdə tükü görmə,
Uzaq görər öz eybini görən, tükü tükdən seçər. [3, s.159]
"Öz gözündə tiri görmür, özgə gözündə qıl axtarır." [2, s.197]
Başa keçən tacdan ötrü başdan keçər şahla soltan,
Tac sövdəsi daşımasan, başın qalxıb ərşə dəyə. [3, s.156]
"Taxt mənimdi, üstündə yatmıram, altında yatıram." [2, s.219]
Yoxsulluq ki, soltanlıqdır, kasıblıqdan etmə fəğan,
Yoxsullara tapdaq olub viran qalmış qəsri-qeysər. [3, s.156]
"Varlı olub qəm-qüссə ilə yaşamaqdansa, kasıb olub,
şad-xürrəm yaşamaq yaxşıdı." [1, s.401]
Güzgü gərək saf olsun, göstərməyə cəmalı,
Sən güzgülüyə cila ver, sonra səfani istə. [3, s.90]
"Cəfa çəkməyə rahat görməz",
"Gül tikansız, dərə ilansız, səfa cəfasız olmaz." [1, s.101;197]
Bu dünyada nə əkərsən, o dünyada biçərsən,
Sən burda gəl əkinçün tuxmi-vəfani istə. [3, s.90]
"Nə əkərsən, onu biçərsən." [2, s.187]
Gəl sabah ilə dəyişmə bu günün fürsətini,
Qoyma bu qaidəni, başqa sərəncam eləmə! [3, s.92]
"Bu günün işini sabaha qoyma." [2, s.66]*

Nəticə. Mütəfəkkir Nəsimi xalqın şairi olmuşdur. Şairin məqamına görə atalar sözlərinin insan düşüncəsinə təsir gücündən istifadə etməklə oxuculara sanki bir işarə yollamaq istədiyini görürük. Onun şeirlərindəki nəsihət və çağırışlar çox mənalı və ibrətamiz ruhdadır.

Yaradıcılığı Azərbaycan poeziyasının və ədəbi dilinin inkişafında mühüm bir mərhələ təşkil edən İmadəddin Nəsiminin parlaq obrazının yaradılmasına Rəsul Rza (Nəsiminin ölüm qabağı gecəsinin təsvirindən ibarət "Son gecə" poeması), Qabil ("Nəsimi" poeması), Nəbi Xəzri ("Mənim babam baxan dağlar" poeması), Ələkbər Salehzadə ("Od heykəli"), Söhrab Tahir ("Karvan gedir" poeması), Musa Yaqub ("Şirvan alverçisi və Nəsimi" poeması) və başqaları müxtəlif səpgili poemalar həsr etmişlər.

Azərbaycan Respublikasında dilçilik sahəsində başlıca elmi-tədqiqat mərkəzi kimi tanınan Dilçilik İnstitutuna 1973-cü ildə görkəmli Azərbaycan şairi Nəsiminin adı verilmişdir. Beləliklə, Azərbaycan dilçiliyinə Nəsimi mütəfəkkirliyi, Nəsimi zirvəsi bəxş etmək istəyən ziyalılarımız hər zaman mütəfəkkir şairlərini hörmətlə anmış, gənc nəslin yüksək səviyyədə təhsil və tərbiyəsini, dünyagörüşünü formalaşdırmaq istiqamətində uğurlu addımlar atmışlar.

Nitqimizi mütəfəkkir Nəsiminin məzarı üstündə ərəbcə yazılan xatirə sözləri ilə yekunlaşdırmaq istərdik: "Bu, şəhid bəndə, böyük sufi arif, Allahın dostu, Şeyx Əli İmadəddin Nəsiminin qəbridir. O, 824 hicri ilində (əslində 820- Q.P.) şəhid olmuşdur. Allah ona rəhmət eləsin. Qəbri müqəddəs olsun".

ƏDƏBİYYAT

1. Atalar sözü. Tərtib edən: M. Yaqubqızı. Bakı: Nurlan, 2013, 476 s.
2. Atalar sözü. Tərtib edən: C. Bəydili (təkrar nəşr). Bakı: Öndər, 2004, 264 s.
3. Divani-Nəsimi (Farsca). Bakı: Azərənəşr, 1972, 190 s.
4. "Heç kimsə Nəsimi sözünü kəşf edə bilməz" // Azərbaycan jurnalı , №12, 2001, s.132
5. İmadəddin Nəsimi. Seçilmiş əsərləri. (Tərtib və şərhlər Ə. Səfərlinindir) Bakı: Maarif, 1985, 440 s.
6. İmadəddin Nəsimi. Seçilmiş əsərləri. Tərtib edən: Həmid Araslı: İki cildə. I cild. Bakı: Lider, 2004, 336 s.
7. İmadəddin Nəsimi. Seçilmiş əsərləri. Tərtib edən: Həmid Araslı. İki cildə, II cild. Bakı: Lider, 2004, 378 s.
8. <http://xalqqazeti.com>. Nəsiminin bədii-fəlsəfi irsində kamil insan təlimi
9. <http://www.quran.az/1/t2> (Z. Bünyadov – V. Məmmədəliyev və Əlixan Musayevin tərcümələri)
10. اميرك مال الادي ن حدس ين گ ازرك اهي. مجالس العشاق) تذكره عرفا، به اهتمام غلامرضا باط باذی مجد، ان تشارات زيدين، 5731.

РЕЗЮМЕ

ВДОХНОВИТЕЛЬ БОЖЕСТВЕННОЙ ЛЮБВИ НАСИМИ

Мурсалиева Х.М.

Ключевые слова: *учение хуруфизма, божественная любовь, любовь проходящая, истинная любовь, права любви*

Несмотря на то, что с момента казни ярчайшего представителя азербайджанской классической поэзии и истории литературного языка поэта Насими прошло уже семь веков, он продолжает жить в памяти народа как непокоренная крепость. Исследование художественного наследия поэта-мыслителя выявляет тот факт, что он был одним из главных глашатаев общечеловеческих ценностей. Творчество Насими, основу которого составляют идеи гуманизма – одно из неповторимых феноменов мировой литературы. Имадеддин Насими как один из основоположников азербайджанской поэзии, гений, который не только является значительной фигурой азербайджанской литературной мысли, но и занимает своеобразное место в истории культуры восточного мира.

SUMMARY

INSPIRER OF DIVINE LOVE NASIMI

Mursaliyeva Kh.M.

Key words: *training of Hurufi, divine love, temporary love, true love, love right*

Despite the fact that seven centuries have passed since the execution of the brightest representative of Azerbaijani classical poetry and the history of the literary language, the poet Nasimi, he continues to live in the memory of the people as an unconquered fortress. The study of the artistic heritage of the poet - thinker reveals the fact that he was one of the main heralds of universal values. Nasimi's work, which is based on the ideas of humanism, is one of the unique phenomena of world literature. Imadeddin Nasimi as one of the founders of Azerbaijani poetry, a genius who is not only a significant figure of Azerbaijani literary thought, but also occupies a unique place in the cultural history of the Eastern world.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	31.05.2020
	Son variant	25.07.2020